

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE nr 36/1980-81 med anledning av landskapsstyrelsens meddelande till landstinget angående sättet för val av riksdagsman för Åland.

Landstinget har inbegärt lagutskottets utlåtande med anledning av ovannämnda meddelande. Utskottet får härmed vördsamt anföra följande.

Som av landskapsstyrelsens meddelande framgår har landstinget redan en gång tagit ställning till de principer, enligt vilka bestämmelserna om val av Ålands riksdagsman och dennes suppleant borde ändras. De riktlinjer landstinget omfattade har varit utgångspunkten för det utkast till proposition som utarbetats av justitieministeriet. Tillvägagångssättet har härvid varit det av landstinget omfattade, d.v.s. efter hänvändelse från landskapsstyrelsen har ministeriet uppgjort ett förslag till proposition för anhängiggörande i riksdagen på regeringens försorg.

Lagutskottet prövade ingående ärendet vid sin behandling av landskapsstyrelsens tidigare meddelande i ärendet. Utskottet omfattade härvid (bet.nr 35/1977-78) landskapsstyrelsens förslag till nytt valsystem. I stället för det nu tillämpade majoritetsvalssystemet skulle man övergå till ett system med proportionella val där kandidaterna har möjlighet att samverka inom ramen för s.k. gemensamma listor. Av de olika alternativ, som berörts i en promemoria av 1977 års vallagskommitté, ansåg utskottet i likhet med landskapsstyrelsen detta valsystem vara det mest ändamålsenliga.

Det föreslagna och av landstinget redan omfattade systemet innebär sålunda att en valmansförening bestående av minst 30 röstberättigade personer har rätt att uppställa en kandidat till riksdagen. För suppleantuppdraget skulle däremot inte särskilda kandidater uppställas. Två eller flera valmansföreningar kan samverka i valet genom att inlämna s.k. gemensam lista. Valresultatet uträknas som vid proportionella val i övrigt. De röster som tillfallit kandidater på gemensam lista räknas samman, varvid summan utgör jämförelsetal för den kandidat som erhållit det högsta personliga röstetalet inom listan. Är kandidat inte upptagen på gemensam lista utgör hans röstetal även hans jämförelsetal. Den kandidat som erhållit det högsta jämförelsetalet blir riksdagsman. Suppleantplatsen går till den kandidat som erhållit det näst högsta jämförelsetalet inom den gemensamma lista, varifrån riksdagsman utsetts. Har den valde inte uppställts inom gemensam lista utses till dennes suppleant den kandidat som i valet erhållit det näst högsta jämförelsetalet.

Utskottet anser det ändamålsenligt att här kort upprepa några synpunkter som talar till förmån för det nu aktuella systemet:

- Ett proportionellt valsystem med gemensamma listor tenderar att öka kandidaternas antal och därmed väljarnas valmöjligheter och intresse för valet.
- Ingen kandiderar enbart för suppleantposten, vilket bör vitalisera valkampanjen och garantera kvalificerade och för ett riksdagsmannaupdrag intresserade kandidater även för suppleantposten. Suppleantens styrka blir prövad i ett val, vilket stärker dennes position.
- Suppleanten utses i regel från samma gemensamma lista som riksdagsmannen, varigenom den politiska kontinuiteten tryggas.
- Valsättet är detsamma som vid övriga val i landskapet, vilket underlättar väljarnas förståelse för proceduren.

Utskottet har granskat den i justitieministeriets utkast ingående lagtexten och konstaterar att den överensstämmer med de önskemål landskapsstyrelsen och landstinget tidigare uttalat. Från utskottets sida finns därför intet annat att anföra i fråga om förslaget än nedanstående allmänna kommentarer.

I fråga om den föreslagna 31 f § konstaterar utskottet att en valmansförening om minst 30 röstberättigade äger rätt att uppställa en enda kandidat för riksdagsmannaupdraget. Varje valmansförening uppgör en särskild stiftelseurkund. Två eller flera valmansföreningar kan inlämna en gemensam lista, vilken uppgörs på särskild handling. I landskapsstyrelsens yttrande till justitieministeriet av den 14 mars 1980 föreslås att varje valmansförening skulle få uppställa flera kandidater, varvid för envar kandidat skulle krävas minst 30 namnunderskrifter. Härvid skulle omgången med inlämnande av gemensam lista bli överflödig, när de uppställda kandidaterna gemensamt bildar ett slags valförbund. Justitieministeriets förslag motsvarar dock förfarandet för inlämnande av gemensam lista i valkretsarna i riket. Utskottet konstaterar att det av praktiska skäl är till fördel om förfarandet på Åland så litet som möjligt avviker från vad som tillämpas i riket, varför ministeriets förslag bör kunna accepteras. Några nämnvärda problem torde detta förfarande inte medföra.

I landskapsstyrelsens meddelande av år 1978 och i den efterföljande framställningen till justitieministeriet föreslogs att antalet kandidater på en gemensam lista skulle maximeras till sex. Motivet för en maximering är

önskan att undvika alltför stor röstsplittning mellan de olika kandidaterna, vilket i sin tur kan leda till ett slumpmässigt valresultat. I ministeriets utkast föreslås antalet begränsat till högst fyra. Enligt utskottets mening finns ingenting att erinra härom. Även med fyra kandidater bör inom den gemensamma listan finnas tillräckligt många alternativ för väljarna, särskilt som kandidaterna inom listan kan förutsättas företräda samma politiska fraktion eller flera fraktioner med en gemensam politisk grundsyn. Samtidigt minskar risken för att den kandidat som utses till riksdagsman erhåller ett lågt personligt röstetal, vilket i tidigare sammanhang ansetts kunna försvaga dennes ställning som landskapets enda företrädare i riksdagen.

I fråga om 88 § konstateras att det föreslagna 4 mom. införts efter landskapsstyrelsens påpekande. Möjligheten att nytt riksdagsmannaval måste för rättas torde dock i praktiken vara ytterst liten. Blir riksdagsmannens mandat ledigt skall som suppleant inträda den första icke valda kandidaten inom den gemensamma listan, därefter den följande o.s.v. Kan suppleant inte erhållas inom den gemensamma listan, utses för uppdraget den som har det högsta jämförelsetalet bland övriga kandidater. Så förfars även om riksdagsmannen uppställts som "vilde", d.v.s. på en enmanslista. Nyval kan sålunda komma i fråga först då inga andra kandidater överhuvudtaget står till buds. Det föreslagna nya valsystemet torde innebära att så många kandidater i regel uppställs att nyvalsmöjligheten knappast torde bli aktuell.

Hänvisande till 53 § 2 mom. landstingsordningen föreslår utskottet att landstinget måtte besluta inhämta stora utskottets utlåtande i ärendet med beaktande av dess karaktär av lagstiftningsärende.

Med hänvisning till det ovan anförda får utskottet vördsamt föreslå
att landstinget måtte bringa detta betänkande till landskapsstyrelsens kännedom, samt
att landstinget måtte besluta att i ärendet inhämta utlåtande av stora utskottet.

Mariehamn den 8 maj 1981.

På lagutskottets vägnar:

Sune Carlsson

ordförande

Lars Ingmar Johansson
sekreterare.

Närvarande i utskottet: ordf. Sune Carlsson, v. ordf. Berg (delvis), ledamöterna J.-E. Lindfors och Eriksson samt suppleanten A. Häggblom.